

UOT 372.881.111.1

Sahibə Fərman qızı Paşayeva

*Bakı şəhəri Nərimanov rayonu Evrika özəl
tam orta ümumtəhsil məktəbinin ingilis dili müəllimi
<https://orcid.org/0009-0000-6696-7685>*

**AZƏRBAYCANIN BEYNƏLXALQ TƏHSİL SİSTEMİNƏ
İNTEQRASIYASI DÖVRÜNDƏ İNGİLİS DİLİ TƏDRİSİNİN
METODİKİ PROBLEMLƏRİ VƏ ONLARIN HƏLLİ YOLLARI**

Сахиба Фарман гызы Пашаева

*учитель английского языка частной общеобразовательной школы
«Эврика» Наримановского района гор. Баку*

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ
АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА И ИХ РЕШЕНИЯ В ХОДЕ ИНТЕГРАЦИИ
АЗЕРБАЙДЖАНА В МЕЖДУНАРОДНУЮ СИСТЕМУ ОБРАЗОВАНИЯ**

Sahiba Farman Pashayeva

*English teacher at the private general education school "Eureka"
of Narimanov district of Baku city*

**METHODOLOGICAL PROBLEMS OF ENGLISH LANGUAGE TEACHING
AND THEIR SOLUTIONS DURING THE INTEGRATION OF AZERBAIJAN
INTO THE INTERNATIONAL EDUCATION SYSTEM**

Xülasə. Müasir cəmiyyətdə xarici dillərin öyrənilməsi müxtəlif profilli mütəxəssislərin peşəkar hazırlığının ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilir və peşəkar yüksəliş, xarici tərəfdaşlarla əlaqələrin genişləndirilməsi məsələlərinin uğurlu həlli onların dil hazırlığının keyfiyyətindən çox asılıdır. Nəticə etibarilə, məktəb xarici dildə müəyyən səviyyədə bilik səviyyəsini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da onun universitet və aspirantura təhsili zamanı, eləcə də müstəqil şəkildə davam etdirilməsinə imkan verə bilər. Tədrisin uğuru əsasən xarici dil müəlliminin iş metodikasından, onun konkret təhsil problemlərinin həlli kontekstində müxtəlif müasir metodlardan istifadə etmək bacarığından asılıdır.

Açar sözlər: *ingilis dili, integrasiya, məktəb, dünya, şagird, metodika, problem, tədris, bilik, bacarıq*

Резюме. В современном обществе изучение иностранных языков становится неотъемлемой частью профессиональной подготовки специалистов различного профиля, и успешное решение вопросов профессионального роста и расширения связей с зарубежными партнерами во многом зависит от качества их языка, обучения. В результате школа призвана обеспечить определенный уровень знаний по иностранному языку, который может позволить продолжить его во время обучения в университете и аспирантуре, а также самостоятельно. Успех обучения во многом зависит от методики работы учителя иностранного языка, его умения использовать различные современные методы в контексте решения конкретных образовательных задач.

Ключевые слова: *английский язык, интеграция, школа, мир, ученик, методика, проблема, обучение, знания, умения*

Summary. In modern society, the study of foreign languages becomes an integral part of the professional training of specialists of various profiles, and the successful resolution of the issues of professional advancement and expansion of relations with foreign partners depends greatly on the quality of their language training. As a result, the school is designed to provide a certain level of knowledge in a foreign language, which can allow it to be continued during university and postgraduate studies, as well as

independently. The success of teaching mainly depends on the working methodology of the foreign language teacher, his ability to use various modern methods in the context of solving specific educational problems.

Key words: *English language, integration, school, world, student, methodology, problem, teaching, knowledge, skill*

Azərbaycanın beynəlxalq təhsil məkanına inteqrasiyası və dil fənlərinə artan tələbat şagirdlər üçün fənlərarası əlaqələri, multimedia texnologiyalarını, ənənəvi və innovativ bilikləri nəzərə alaraq müvafiq kompetensiyaları əldə etməyə imkan verən linqvistik təlim sisteminin yaradılması zərurətinə səbəb olmuşdur. Müxtəlif fəaliyyət sahələrində (iqtisadi, siyasi, mədəniyyət-lərəarası, miqrasiya) inteqrasiya prosesləri, eləcə də dünya birliyinin yeni üzvlərinin ingilisdilli mühitə daxil olması bu fənnin tədrisini yeni səviyyəyə qaldırır.

Ünsiyyət problemi və xarici dillərin tədrisi metodologiyasında yeni tendensiyaların müəyyən edilməsi qarşıda duran vəzifələrdəndir.

Linqvistik təlim metodları daim təkmilləşdirilir, kommunikativ və sosial-mədəni kompetensiyaların formalaşmasından bəri beynəlxalq ünsiyyət və peşəkar situasiyalarda adekvat qarşılıqlı fəaliyyət üçün əsas yaradır. Hər hansı bir təhsil proqramında səmərəli öyrənmə üçün yanaşmaların təfərrüatlılığı və seçiciliyi zəruridir və müasir ingilis dilinin geniş istifadə olunan biznes terminologiyasının metodoloji aspekti kifayət qədər öyrənilməyib və dilçilərin diqqətinə ehtiyacı vardır.

İnteqrasiya prosesləri şagirdlərin dil fənləri, intensiv metodlar, multimedia və distant təhsil üçün motivasiyasını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. İnteqrasiya həm də multikultural cəmiyyətdə naviqasiya qabiliyyətini nəzərdə tutur, ona görə də ingilis dilinin öyrənilməsi prosesi qrammatik, leksik və linqvistik materialları əhatə edən çoxölçülü hesab edilməlidir.

Azərbaycanın dünya birliyinə inteqrasiyası dövründə ənənəvi və innovativ tədris metodlarını birləşdirən dil bacarıqlarının əldə edilməsinə sistemli yanaşma tələb olunur. Linqvistik fəaliyyətin təşkilinin səmərəli üsulları fikrimizcə, aşağıdakılardır:

- təkmilləşdirməyə yönəlmiş ünsiyyət üsulları;
- praktik dil bacarıqları;
- oxu, dinləmə və qrammatik bacarıqları möhkəmləndirməyə kömək edən ənənəvi üsullar;

- yüksək istifadəyə yönəlmiş innovativ metodlar;
- təhsildə texnologiyalar və müstəqil distant iş;
- test tapşırıqlarının yerinə yetirilməsi və linqvistik təlim proqramlarının mənimsənilməsi üzrə tələblər və s.

İnteqrasiya proseslərinin tətbiqi Azərbaycan təhsilində islahatlarla üst-üstə düşdü. Linqvistik təhsildə keçid mərhələsinin çətinlikləri ənənəvi və innovativ metodların qarşı durması ilə əlaqəli olduğu ortaya çıxdı.

Təhsilin deqradasiyasının qarşısını yalnız həm ənənəvi, həm də innovativ metodların sistematik şəkildə tətbiqi və onlardan bütün növ öyrənmə və biznes fəaliyyəti üçün linqvistik dəstək ilə istifadə etməklə əldə etmək olar. Buna görə də istənilən səriştə səviyyəsində linqvistik təlim oxu, yazma, danışma və dinləmə bacarıqları kimi məcburi komponentləri ehtiva etməlidir.

Ənənəvi ümumtəhsil məktəbi ümumi linqvistik təlimin aşağıdakı üsullarına əsaslanır:

- əsas elementin müəyyən edilməsi və vurğulanması (vurğu və identifikasiya)
- lüğət vahidlərinin, açar sözün digər komponentlərlə birləşməsinin müqayisəsi;
- irəliləmə və ya aktuallaşdırma – normanın müqayisəsi
- dil və məndə sözlərin konkret istifadəsi;
- əvəzetmə və transformasiya – forma və məzmunun adekvatlığını yoxlamaq üçün düzgün sözün seçilməsi;
- müqayisəli təhlil – lüğətin tərifləri və açar sözlərə uyğunluq xüsusiyyətləri;
- leksik vahidlərin təcrid olunmuş və kontekst formasında birbaşa müşahidəsi (müşahidə);
- mənasını müəyyən etməyə imkan verən kontekstual kontekstdən istifadə edən leksik vahid;
- açar sözün transformasiyası və müxtəlif parafraz üsullarının axtarışı (reformulyasiya, yenidən ifadə, açar sözün transformasiyası);
- polisemantikanın identifikasiyası ilə mətnin kontekstoloji təhlili leksik vahidlər (polisemiya);

- denotativ və konnotativ kateqoriyalardan (denotasiya və konnotasiyadan) istifadə etməklə ifadələrin müqayisəsi;
- audio-vizual assosiasiyalar;
- leksik vahidlərin və sintaktik strukturların tezlik xüsusiyyətlərinin təhlili (leksik təhlil);
- dilin qrammatik quruluşunun elementlərinin sintezi (sintezi);
- xarici sözlərin assosiativ əzbərlənməsi (assosiasiya üsulu)

Dünya birliyinə inteqrasiya, ilk növbədə, bütün səviyyələrdə ünsiyyət (beynəlxalq, gündəlik, turistik, işgüzar, mədəni) kommunikativ səriştəlik peşəkar səriştənin tərkib hissəsidir, onun strukturunda ən mühüm alt sistemlərdən biridir. Xarici dillərin praktiki mənimsənilməsi dil onun kommunikativ oriyentasiyasını artırmaqla sıx bağlıdır, o cümlədən:

- işgüzar ünsiyyət lüğətinin dərinədən öyrənilməsi, ilk növbədə iqtisadi və hüquqi terminologiya;
- dilin mədəni aspektləri (sosial-mədəni məsələlərdən xəbərdar olmaq);
- işgüzar yazışmalar aparmaq və sənədləri düzgün tərtib etmək bacarığı;
- danışıqlar prosesində iştirak etmək, müqaviləni rəsmi üslubda tərtib etmək və hər şeyi aydın şəkildə ifadə etmək bacarığı.

Təəccüblü deyil ki, kommunikativ metod birinci yeri tutur, həm də ümumi linqvistik təlimin ənənəvi üsulları arasında yer tutmaq və fərqli yanaşma da daxil olmaqla innovativ texnikalar multimedia texnologiyalarından istifadə edə-

rək öyrənmə, burada kommunikativ səriştə öz davranışına nəzarət etmək bacarığı kimi təzahür edir. İki komponentinin – dinləmə və danışmanın həyata keçirilməsi prosesində ünsiyyət bacarıqları və şifahi ifadə bacarıqları əldə edilir. Tədqiqatçılar yekdilliklə bildirirlər ki, bütün təlim şəraiti üçün tamamilə düzgün və effektiv metod yoxdur və öyrənmənin xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq müxtəlif yanaşmaları, prinsipləri və müxtəlif metodların elementlərini birləşdirmək lazım olduğu qənaətinə gəlirlər. Bir şəraitdə təsirli olan digər təlim şərtlərində tamamilə əks nəticə verə bilər.

Problemin aktuallığı. Xarici dillərin tədrisi metodologiyası qeyri-ana dilin tədrisi prosesinin qanunları və onu optimallaşdırmaq üçün bu prosesə təsir etmək yolları haqqında biliklər sistemidir. Xarici dilin tədrisi metodikası xarici dilin tədrisinin qanunauyğunluqlarını açır və əsaslandırır.

Problemin elmi yeniliyi. Xarici dillərin tədrisi metodologiyası bir sıra digər elmlərlə – əsas və əlaqəli elmlərlə əlaqələndirilir. Əsas elmlərə fəlsəfə, pedaqogika, psixologiya, psixolinqvistik, dilçilik, ünsiyyət nəzəriyyəsi və s. daxildir. Metodologiyada onların tədqiqatının səmərəliliyini və etibarlılığını təmin etmək vasitəsi kimi əlaqəli elmlərin məlumatlarından istifadə olunur.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Metodologiya üçün dilçiliklə əlaqə mühüm və zəruridir. Təlimin mövzusu dil materialından istifadə edərək nitq fəaliyyətinin öyrədilməsidir. Dilçilik müəyyən bir dilin əsas sistem xassələrini təsvir edir, onları konkret tədris modellərinin işlənilməsində metodologiya tərəfindən fəal istifadə olunan qaydalarda formalaşdırır.

Ədəbiyyat:

1. “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunu. – Bakı: Hüquq ədəbiyyatı, – 2009.
2. Ümumtəhsil səviyyəsində yeni dövlət proqramları (kurikulumları). – Bakı, 2013.
3. Əlizadə, Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. / Ə. Əlizadə. – Bakı: Pedaqogika, – 2004.
4. İntegrativ kurikulum: Mahiyyəti və nümunələr. Müəllimlər üçün vəsait (müəllif qrupu). – Bakı, 2005. (İREX təşkilatının xətti ilə)
5. Məmmədşad, R.H. Təhsildə keyfiyyət aparıcı istiqamətlərdən biri kimi. / R.H. Məmmədşad. – Bakı: “Müəllim” nəşriyyatı, – 2010. – 170 s.
6. Бардин, К.В. Как научить детей учиться. / К.В. Бардин. – Москва: Просвещение, – 1987. – 112 с.

E-mail: sahibapahayeva@mail.ru

Rəyçilər: ped.ü.fəls.dok. S.Ş. Tağıyeva,
ped.ü.fəls.dok. Ə.Ə. Gərayev

Redaksiyaya daxil olub: 10.10.2023